

Andrzej Malinowski

Zakres i charakter współpracy wojskowej w regionach Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego : próba analizy porównawczej

Słupskie Studia Historyczne 16, 197-205

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ANDRZEJ MALINOWSKI

AP ŚLUPSK

ZAKRES I CHARAKTER WSPÓŁPRACY WOJSKOWEJ W REGIONACH MORZA BAŁTYCKIEGO I MORZA CZARNEGO. PRÓBA ANALIZY PORÓWNAWCZEJ

Regiony Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego odgrywają ważną rolę w bezpieczeństwie europejskim. Obecnie przestało istnieć podstawowe zagrożenie z drugiej połowy XX w., kiedy to obszary te miały stanowić teatr działań wojennych wojsk Układu Warszawskiego i NATO. Jednak w to miejsce pojawiły się inne, równie niebezpieczne zjawiska w postaci międzynarodowej przestępczości zorganizowanej czy różnego typu ekstremizmów, z terroryzmem włącznie. Dlatego też ważnym elementem determinującym bezpieczeństwo w regionie są czynniki efektywności wypełniania funkcji promowania stabilności wobec regionów zagrożonych konfliktem.

Sytuacja państw bałtyckich i czarnomorskich jest szczególna, zarówno dla samych zainteresowanych, jak również dla pozostałych krajów. Główną cechą polityki zagranicznej tych państw stanowi „dołączenie do Europy”. Jednocześnie starają się one utrzymywać poprawne stosunki polityczne z Rosją, która bez wątpienia odgrywa pierwszoplanową rolę zarówno w basenie M. Bałtyckiego, jak i M. Czarnego. Ten sposób prowadzenia polityki jednoznacznie określa ich priorytety, ale również stanowi zabezpieczenie ich narodowych interesów.

Do podobieństw między tymi dwoma regionami zaliczyć można: 1) definiowanie potencjalnych zagrożeń, 2) obecność innych państw i organizacji (USA, NATO, UE i Rosja), 3) istnienie regionalnych struktur polityczno-ekonomicznych, 4) występowanie obu regionów jako części w europejskim obszarze bezpieczeństwa, 5) bliskie związki z Unią Europejską. Występują też duże różnice. W regionie M. Bałtyckiego są to: 1) istnienie głównego rdzenia współpracy w zakresie bezpieczeństwa, który stanowią państwa skandynawskie, odgrywające pierwszoplanową rolę na tym obszarze, 2) współpraca w zakresie bezpieczeństwa uzależniona od ponadpaństwowych i transpaństwowych relacji, 3) istnienie niewielkich zagrożeń militarnych w regionalnym systemie bezpieczeństwa (bezpieczeństwo miękkie), 4) pluralizm wewnątrz systemów bezpieczeństwa, 5) duże możliwości współpracy państw regionu na płaszczyźnie ekonomicznej i politycznej. Z kolei w regionie M. Czarnego: 1) brak

rdzenia scalającego państwa w zakresie bezpieczeństwa (brak poważnego powiązania między państwami np. Ukraina-Gruzja), 2) współpraca w zakresie bezpieczeństwa tylko na poziomie wewnętrznym, 3) duże znaczenie tradycyjnych zagrożeń (konflikty międzypaństwowe na Bliskim Wschodzie i Kaukazie), 4) współzawodnicstwo międzypaństwowe (z wyjątkiem Rosji), 5) brak niezależności w strukturach regionalnych (mały potencjał państw regionu i słabe perspektywy współpracy)¹.

Jak poprawnie zdefiniować region Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego? Przed udzieleniem odpowiedzi na to pytanie należy wyjaśnić, co rozumie się przez „region”. Jeśli chodzi o podjęty temat, definicja „regionu” powinna być rozpatrywana w aspekcie geograficznym, politycznym, gospodarczym i wojskowym państw położonych na tym samym obszarze.

Aby zidentyfikować region, wielu analityków podkreśla następujące kryteria²: 1) samoświadomość lokalnej społeczności, że tworzą oni region, oraz innych, że taki region istnieje, 2) bliskość geograficzna, 3) stopień niezależności i odrębności w ramach globalnego systemu, 4) regularność i intensywność interakcji, dialogów i procesów (godna podkreślenia współzależność), 5) wysoki poziom podobieństw na tle politycznym, gospodarczym, kulturowym.

Regionem można również określić zbiór państw, które są lub uważają, że są politycznie współzależne. Konstruktivistyczna teoria postrzega region jako społecznie tworzone podmioty, które mają sens i znaczenie z tego względu, że państwa traktują je jako wspólny obszar. Krytyczne teorie natomiast określają region regionalnymi procesami twórczymi. Niezależnie od tego, czy procesy te są oddolne czy odgórne, tworzy się je w specjalnych celach politycznych³. Tego procesu nie powinno się traktować tak, jak gdyby jego wyniki zawsze były negatywne. Nie należy zapominać, że w pewnych warunkach kraje, które postrzegają siebie w regionie, mogą bardziej ze sobą współpracować⁴. Morze Czarne i Morze Bałtyckie są tego dobrym przykładem.

Rozpad ZSRR sprawił, że podstawowym celem państw obu mórz stało się utworzenie narodowych sił zbrojnych jako nieodłącznego atrybutu niezależności i państwowości⁵. Na tej płaszczyźnie doszło między nimi do nawiązania pierwszych kontaktów wojskowych, na bazie których rozwinęły się inne formy współpracy. Pierwszym efektem tego w regionie M. Bałtyckiego było utworzenie wspólnego Bałtyckiego Batalionu Sił Pokojowych (BALTBAT) w ramach współpracy w dziedzinie obronności⁶. Obecnie ponad 12 państw bierze czynny udział w tym przedsięwzięciu.

¹ Zaprezentowane różnice przedstawiono na podstawie *Comparing the Baltic and Black Sea Regions: Regional Security, Energy Security and Euro-Atlantic Integration*, red. J. Hedenskog i V. Lavrenyuk, Stockholm 2007, s. 21. Wersja pdf raportu dostępna na: <http://www.foi.se>.

² P.F. Morgan, *Regional Security Complexes and Regional Orders*, [w:] *Regional Orders: Building Security in a New World*, red. D.A. Lake i P. Morgan, Pennsylvania 1997, s. 26.

³ Zob. I.B. Neumann, *Regions in International Theory*, Research Report nr 162, Norwegian Institute of International Affairs 1992.

⁴ D.A. Lake, *Regional Security Complexes: A System Approach*, [w:] *Regional Orders: Building...*, s. 47-48.

⁵ *Współpraca wojskowa państw bałtyckich*, „Wojskowy Przegląd Zagraniczny” 1999, nr 2, s. 20.

⁶ <http://www.bdcpl.eu/fileadmin/docs/bdreview/04bdr100.pdf>, 13.06.09.

W grudniu 1996 r. w Wilnie Litwa, Łotwa i Estonia zaprezentowały koncepcję utworzenia wspólnej Bałtyckiej Eskadry Morskiej (BALTRON)⁷. Oficjalne podpisanie dokumentu powołującego BALTRON nastąpiło 16 kwietnia, a inauguracja działalności – 28 sierpnia 1998 r. Do głównych zadań BALTRON-u należy wykrywanie min, ochrona suwerenności państw bałtyckich i zagwarantowanie przestrzegania w ich strefie ekonomicznej międzynarodowego porządku prawnego, utrzymywanie stałej gotowości operacyjnej, udział w operacjach poszukiwawczo-ratowniczych⁸. Co roku okręty BALTRON-u wspólnie z jednostkami z Polski, Niemiec i Danii prowadzą faktyczne, bojowe oczyszczanie torów podejściowych do portów bałtyckich, na których do tej pory znajdują się niebezpieczne obiekty z okresu II wojny światowej. Sztab BALTRON-u operuje przez cały czas, a stanowiska sztabowe rozdzielone są równo pomiędzy trzy państwa. Pierwszym dowódcą BALTRON-u został komandor Ilmars Lesinskis (Łotwa). Językiem dowodzenia i komunikacji w dywizjonie jest angielski.

Aby skutecznie kontrolować przestrzeń powietrzną krajów nadbałtyckich, Litwa, Łotwa i Estonia wprowadziły wspólny system kontroli powietrznej (BALNET), mający na celu zapewnienie tym państwom pełnej informacji o sytuacji w obszarze powietrznym każdego z nich i w regionie⁹. System ten ma też służyć wymianie tych wiadomości z państwami sąsiednimi i krajami NATO.

Po raz pierwszy wszystkie państwa subregionu bałtyckiego wzięły udział w wojskowych ćwiczeniach organizowanych w ramach programu Partnerstwo dla Pokoju (PdP) w 1996 r. W trakcie ćwiczeń „Baltops’96”¹⁰ wydzielone kontyngenty sił morskich realizowały zadania wykonywane podczas morskich etapów operacji pokojowych, zwłaszcza operacje poszukiwawczo-ratownicze na akwenach morskich, przestrzeganie embarga, nakładanie sankcji oraz konwojowanie. Co dwa lata na Bałtyku odbywają się pod dowództwem NATO wspólne ćwiczenia – Cooperative Baltic Eye, w których udział biorą wszystkie służby ratownicze tego akwenu. W manewrach uczestniczą towarzystwa cywilne, siły wojskowe i rządowe państw członkowskich oraz zrzeszonych w programie PdP¹¹.

Mimo iż z punktu widzenia strategii wojskowej Rosja nie jest już potęgą światową, odgrywa ważną rolę w polityce międzynarodowej, a w regionie M. Bałtyckiego, jak i M. Czarnego bez wątpienia stanowi najważniejsze państwo. Ogólna długość granicy morskiej Federacji Rosyjskiej wynosi obecnie 38 240 km i jest dwukrotnie dłuższa niż lądowa¹². M. Czarne stanowi naturalną strefę ochronną dla Federacji. Pomimo że linia brzegowa Rosji to jedynie około 30 procent długości granic wod-

⁷ http://www.mil.ee/index_eng.php?s=baltron, 13.06.09.

⁸ <http://forsvaret.dk/DANEX05/eng/Background/BALTRON/Pages/default.aspx>, 13.06.09.

⁹ http://www.mil.ee/index_eng.php?s=baltnet, 13.06.09.

¹⁰ Więcej na temat „Baltops” zob.: http://www.wojsko-polskie.pl/articles/view/13709/223_BALTOPS+2009.html, 13.06.09.

¹¹ D. Rossa-Kilian, *Wielostronna współpraca w regionie Morza Bałtyckiego na przełomie XX i XXI wieku*, Toruń 2009, s. 303.

¹² J. Bojko, *Tendencje rozwojowe sił morskich Federacji Rosyjskiej*, „Przegląd Morski” 2007, s. 38 i n.

nych byłego ZSRR, a w obecnych jej granicach znajdują się tylko trzy z dwudziestu głównych miast nadmorskich i jeden wielki port morski – Noworosijsk, dla Moskwy Morze Czarne odgrywa ważną rolę nie tylko w polityce regionalnej, ale również ogólnościatowej, stanowiąc zarazem bramę do świata oceanów.

Ze względu na obronę interesów Rosji największe znaczenie ma Flota Północna i Flota Oceanu, realizujące zadania na otwartych od północy akwenach oceanicznych. Morza Bałtyckie i Czarne, gdzie stacjonują te floty, są obszarem zamkniętym, a nawet izolowanym. Mają jednak znaczenie strategiczne. Floty tam operujące przygotowywane są do samodzielnej działalności¹³.

Wspólne wysiłki w zakresie współpracy regionalnej (BSEC – Organizacja Współpracy Gospodarczej Państw Morza Czarnego, GUUAM – Organizacja na Rzecz Demokracji i Rozwoju), różnego rodzaju CSBM – Przedsięwzięcia Budowy Zaufania i Bezpieczeństwa (Traktat CFE – Traktat o konwencjonalnych siłach zbrojnych w Europie, BLACKSEAFOR, PdP), stanowią wskaźniki własnej świadomości w regionie. Morze Czarne odgrywa jednoczącą a nie dzielącą rolę, umożliwiając tym samym spełnienie kryterium bliskości geograficznej w regionie. Wymienione wcześniej struktury, zwłaszcza BSEC, ułatwiają intensywną interakcję oraz stanowią sieć dwu-, trój- i wielostronnych powiązań. Na razie jednak trudno jest określić ich świadomość polityczną, gospodarczą, kulturową i pogładową, ale wydaje się, że kryterium to może być spełnione dzięki bieżącej współpracy. Potrzeba również określenia regionalnych cech, które winno się uwzględnić, gdyż istnieje wola polityczna rządów do rozwoju tego regionu¹⁴. Można łatwo stwierdzić, że region Morza Czarnego odgrywa obecnie większą rolę niż na początku lat 90. XX w.

Określenie „region Morza Czarnego” wolno zdefiniować jako obszar objęty przez jedenaście państw uczestniczących w BSEC. Sześć krajów tego regionu, tj. Bułgaria, Gruzja, Rumunia, Rosja, Turcja i Ukraina, odgrywa pierwszoplanową rolę, natomiast Albania, Armenia, Azerbejdżan, Grecja i Mołdawia mają mniejszy potencjał geopolityczny w regionie¹⁵.

Region Morza Czarnego stał się jedną z dziedzin polityki zagranicznej wszystkich państw regionu. Ponadto w wymiarze europejskim jest priorytetem w polityce zagranicznej wielu krajów. Z szerszej perspektywy region ten może być traktowany jako jeden z subregionów w Europie. Jednakże określając ten obszar regionem, nie powinno to prowadzić do nadinterpretacji, gdyż pojęcie regionu jest proste i może być przydatne w analizie rzeczywistości i dynamiki w części Morza Czarnego.

Południowe i północne wybrzeża Morza Czarnego podczas zimnej wojny podzielone były przez ideologię polityczną. Morze to traktowano raczej jako barierę i pogranicze a nie integralną część polityki europejskiej. Wraz z upadkiem Zwią-

¹³ P. Mickiewicz, *Flota wojenna w polityce Federacji Rosyjskiej*, „Przegląd Morski” 2004, s. 25 i n.

¹⁴ J. Klympush-Tsintsadze, *Cooperation Efforts in the Black Sea Region*, [w:] *The Black Sea region: cooperation and security building*, red. O. Pavliuk, J. Klympush-Tsintsadze, New York 2004, s. 36.

¹⁵ Y. Valinakis, *The Black Sea Region: Challenges and Opportunities for Europe*, Chaillot Papers Institute for Security Studies 1999, s. ix.

ku Radzieckiego rejon Morza Czarnego pojawił się na geopolitycznej mapie Europy¹⁶.

Według współczesnej teorii geopolityki Morze Czarne znajduje się w istotnym miejscu geograficznym¹⁷, mianowicie leży w centrum trzech strategicznie ważnych obszarów: Balkanów, basenu Morza Kaspijskiego i Kaukazu. W tym kontekście region ten ma kluczowe znaczenie dla utrzymania pokoju, stabilności i bezpieczeństwa na tym obszarze¹⁸. Łącząc Europę i Azję oraz Azję Środkową i Bliski Wschód, stanowi ważny trakt handlowy i tranzytowy¹⁹. W niedalekiej przyszłości region Morza Czarnego może stać się centrum transportu energii oraz sieci handlowej z regionu Morza Kaspijskiego do Europy, Rosji i Ukrainy na północy i Turcji z jej śródziemnomorskim zapleczem na południu²⁰. M. Czarne ma strategiczne znaczenie ze względu na transport i istniejące korytarze oraz gigantyczne rezerwy ropy i gazu. Niestabilność w tym regionie może mieć negatywne konsekwencje dla wspólnoty międzynarodowej.

Region M. Czarnego zamieszkuje prawie 330 milionów ludności, dlatego też obszar ten przyciąga uwagę wielu krajów. Ma ogromny potencjał dla dobrobytu gospodarczego i integracji z gospodarką światową²¹. Stanowi również potencjalnie ogromny rynek konsumencki. Iran, Macedonia, Czarnogóra, Uzbekistan złożyły wnioski o członkostwo w BSEC. Ponadto Austria, Białoruś, Chorwacja, Czechy, Francja, Niemcy, Włochy, Izrael, Egipt, Słowacja, Tunezja, Polska i USA przystąpiły do organizacji w charakterze obserwatorów, a Bośnia i Hercegowina, Kazachstan, Jordania i Słowenia przedstawiły swoje wnioski o uzyskanie statusu obserwatora²².

Proces rozszerzenia Unii Europejskiej i NATO zwiększył znaczenie regionu Morza Czarnego. Uczestnictwo we wspólnych przedsięwzięciach dotyczących bezpieczeństwa, takich jak BSEC, GUUAM i BLACKSEAFOR, jest częścią polityki europejskiej w tym regionie. Dlatego współpraca w regionie Morza Czarnego jest coraz częściej postrzegana jako integralna część europejskiej wspólnoty. UE potwierdziła swój zamiar uniknięcia linii podziału w Europie przez promowanie stabilności i dobrobytu poza jej granicami. Oprócz dwustronnych stosunków między NATO-UE-Stany Zjednoczone i Rosją BSEC stanowi użyteczne narzędzie do wielostronnej współpracy z Rosją. Biorąc pod uwagę tradycje historyczne i położenie geograficzne, gospodarkę, zasoby ludzkie i naturalne oraz nową geopolityczną rolę w zmieniającym się świecie, nie byłoby przesadą twierdzić, że region Morza Czarnego ma obiecującą przyszłość.

Dnia 2 kwietnia 2001 r. w Istambule ministrowie i upoważnieni przedstawiciele krajów leżących nad M. Czarnym (Bułgaria, Gruzja, Rumunia, Rosja, Turcja i Ukra-

¹⁶ *Politics of the Black Sea*, red. T. Aybak, London-New York 2001, s. xi.

¹⁷ Zob. Ö. Şenol, *Cooperative Security in the Black Sea Region*, Ankara 2003, s. 24.

¹⁸ *Politics of the Black...*, s. 53.

¹⁹ Y. Valinakis, *The Black Sea...*, s. 1.

²⁰ M.L. Myrianthis, *Eurasian Oil and Gas Routes in the Twenty-First Century*, „Southeast European and Black Sea Studies” 2001, 1(2), s. 124.

²¹ I. Ban, *The Black Sea Region and the European Neighbourhood Policy*, „Center for EU Enlargement Studies” 2006, nr 2, s. 9-11.

²² http://en.wikipedia.org/wiki/Organization_of_the_Black_Sea_Economic_Cooperation, 12.06.09.

ina) podpisali umowę w sprawie utworzenia Grupy do Spraw Współpracy Wojskowej i Morskiej w regionie czarnomorskim, znanej jako BLACKSEAFOR²³. Po raz pierwszy w historii tego regionu wszystkie państwa spotkały się razem, aby utworzyć wspólne siły morskie w celu wzmocnienia stabilności regionalnej i przyjaźni, oraz poprawić wzajemne stosunki. Powstanie BLACKSEAFOR może być postrzegane jako dowód na to, że współpraca i wzajemne działania stają cenną metodą zabezpieczenia politycznych i wojskowych celów²⁴.

Utworzenie BLACKSEAFOR poprzedził trzyletni proces negocjacyjny. W tym miejscu warto wspomnieć o rozwoju procesu CSBM (Środki Budowy Zaufania i Bezpieczeństwa) w odniesieniu do działań okrętów na Morzu Czarnym²⁵. Nie należy zapominać, że proces ten stworzył odpowiedni klimat, który doprowadził do powstania BLACKSEAFOR.

Rola marynarki wojennej w rozwiązywaniu regionalnych kryzysów ciągle wzrasta. Rosyjskie propozycje odnośnie do nadzoru nad niektórymi typami okrętów, wymiany rocznych planów ich działalności, przekazywania informacji wojskowych i kontroli ich baz zostały odrzucone w trakcie rozmów na temat budowy zaufania i bezpieczeństwa w Wiedniu w 1994 r. Chociaż z rosyjskiego punktu widzenia nie była to inicjatywa mająca na celu ograniczenie działalności żeglugi morskiej, tylko zwiększenie przejrzystości tych działań, wiele krajów Europy Zachodniej przeciwstawiło się tej propozycji, stwierdzając, że byłoby to sprzeczne z prawem międzynarodowym i ograniczałoby swobodę nawigacji. W rezultacie w żadnej wersji Dokumentu Wiedeńskiego z 1994 lub 1999 r. nie znalazła się wzmianka o morzu jako obszarze geograficznym. Trudności w osiągnięciu konsensusu w ramach OBWE sprawiły, że wiele zainteresowanych państw podeszło do tego zagadnienia z perspektywy regionalnej²⁶.

W 1993 r. z inicjatywy Ukrainy doprowadzono do opracowania CSBM w odniesieniu do działań okrętów na Morzu Czarnym. Niektóre odrębne cechy tego morza sprawiły, że inicjatywa ta okazała się cenna dla tego regionu. Po kolejnych negocjacjach, 23 lutego 1998 r. wszystkie zainteresowane państwa podpisały dokument polityczny pod nazwą „Wytyczne”, w którym podkreśliły chęć wzajemnej współpracy. Od tamtej pory Ukraina przyjęła rolę koordynatora rozmów. Negocjacje miały dziesięć rund i trwały około czterech lat. Dziesiąta runda negocjacji w sprawie systemu CSBM na Morzu Czarnym odbyła się w Wiedniu w dniach 1-2 listopada 2001 r. Dzięki Turcji, która od początku rozmów przyjęła rolę negocjatora, wszystkie strony doszły do porozumienia. Dnia 25 kwietnia 2002 r. sześć krajów regionu podpisało końcowy tekst w odniesieniu do działań okrętów na Morzu Czarnym. Dokument wszedł w życie 1 stycznia 2003 r. Zawierał on wiele różnorodnych, dobrowolnych form współpracy. Wspólne ćwiczenia, wzajemne spotkania statków morskich, wy-

²³ J. Klympush-Tsintsadze, *Cooperation Efforts...*, s. 50.

²⁴ H. Ulusoy, *A New Formation in The Black Sea: BLACKSEAFOR*, „Perceptions” 2002, 4(4), dostępne na: <http://www.mfa.gov.tr>.

²⁵ <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/acda/csbm1.htm>, 12.06.09.

²⁶ A. Maslov, *Naval Cooperation in the Black Sea*, „International Affairs” (A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations) 2002, nr 48(4), s. 53-54.

miany wszelkich delegacji i roczne wizyty okrętów – to tylko niektóre z nich. Dokument ten ma wielką wartość, gdyż stanowi pierwszy regionalny system CSBM, regulujący aktywność marynarki wojennej w tamtym regionie.

Niemal równolegle z CSBM pojawił się pomysł utworzenia w regionie Morza Czarnego grupy do spraw współpracy morskiej, której pomysłodawcą był dowódca tureckich sił morskich, komandor Salim Dervişoğlu. Pomysł zaakceptowano, a jako zasadę delegacji uzgodnili trzydniowe sesje, zwoływane raz na trzy miesiące w nadmorskich miastach zaangażowanych stron. List intencyjny podpisano w Ankarze 28 czerwca 2000 roku²⁷. W dniu 2 kwietnia 2001 r. w Stambule wszystkie państwa podpisały porozumienie ustanawiające Grupę do Spraw Współpracy Wojskowej i Morskiej w regionie M. Czarnego (BLACKSEAFOR). Ranga BLACKSEAFOR przewyższa CSBM. W odróżnieniu od tego ostatniego BLACKSEAFOR nie podpisano jako dokumentu politycznego, lecz jako akt prawny, podlegający ratyfikacji przez wszystkie strony²⁸. Inauguracja pierwszego zebrania BLACKSEAFOR odbyła się 27 września 2001 r. w tureckiej bazie Gölcük²⁹.

Wolna wola i podejmowanie decyzji na drodze porozumienia stanowią podstawę działania BLACKSEAFOR. Pomimo że w skład BLACKSEAFOR wchodzi tylko marynarka wojenna, jeśli wystąpi taka konieczność, może być wspierany przez inne siły powietrzne lub lądowe. BLACKSEAFOR nie stanowi organizacji stricte wojskowej, nie jest skierowana przeciwko jakiemukolwiek państwu ani nie stanowi sojuszu wojskowego. Ze względu na możliwość udziału państw trzecich dzięki porozumieniu stron ma przejrzysty statut.

Misją BLACKSEAFOR jest umacnianie przyjaźni, dobrosąsiedzkich stosunków i wzajemnego zaufania między krajami leżącymi nad Morzem Czarnym, a tym samym przyczynianie się do pokoju i stabilności w tym regionie. Do głównych jej zadań należą: akcje poszukiwawcze i ratunkowe, pomoc humanitarna, rozminowywanie, ochrona środowiska, wzajemne wizyty i wszelkie inne, uzgodnione przez wszystkie strony. W zakresie członkostwa BLACKSEAFOR znacznie różni się od podobnej formacji o nazwie Baltic Naval Squadron – Bałtycka Eskadra Morska (BALTRON) w rejonie Morza Bałtyckiego. BALTRON składa się tylko z trzech państw bałtyckich – Estonii, Łotwy i Litwy, wyklucza udział innych członków i obejmuje przede wszystkim wykrywanie min³⁰.

Na polecenie ministra spraw zagranicznych lub obrony bądź ich upoważnionych przedstawicieli BLACKSEAFOR może być wezwana do wykonywania wspomnianych wcześniej zadań, jak również zadań w ramach operacji pokojowych pod auspicjami Rady Bezpieczeństwa ONZ lub OBWE na wniosek tych organizacji. Głównym obszarem działalności BLACKSEAFOR jest Morze Czarne. Może jednak zostać rozmieszczony w innym miejscu, jeśli wszystkie strony wyrażą na to zgodę³¹.

²⁷ Szerzej zob.: <http://www.photius.com/blackseafor/signing.html>, 12.06.09.

²⁸ A. Maslov, *Naval Cooperation...*, s. 56.

²⁹ K. Pancheliyev, *BLACKSEAFOR: A Symbol of Regional Cooperation and Partnership*, „Naval Forces” 2002, s. 117.

³⁰ <http://en.wikipedia.org/wiki/BALTRON>, 12.06.09.

³¹ H. Ulusoy, *A New Formation...*, s. 23.

Dowódcą BLACKSEAFOR (COMBLACKSEAFOR) jest oficer marynarki wojennej w randze kontradmirała lub kapitana, wyznaczany przez Komitet Dowódczy Marynarki Wojennej Morza Czarnego (BSNC), mianowany na jeden rok i odpowiedzialny za dowodzenie taktyczne. Komitet Dowódczy nadzoruje działania operacyjne. W BSNC jest organ wykonawczy, składający się ze starszyzn okrętów Stron lub dowódcy floty czarnomorskiej. Raz w roku dochodzi do spotkań ministrów spraw zagranicznych i obrony, na których podejmowane są wytyczne co do dalszej działalności BSNC. W związku z tym BLACKSEAFOR można uznać za jak najbardziej wojskowe przedsięwzięcie w regionie Morza Czarnego. Niektóre kwestie pokazują, że ma to szczególną wagę. Wojskowo-operacyjne znaczenie BLACKSEAFOR, jak również dokument podpisany w ramach CSBM, są bezsprzeczne. Kraje leżące nad Morzem Czarnym utworzyły pierwszą formację okrętów, która z wojskowego punktu widzenia staje się niezwykle istotna.

Nie ulega wątpliwości, że polityczne znaczenie BLACKSEAFOR jest większe niż jego wymiar wojskowy. Wszystkie państwa w regionie Morza Czarnego przezwyciężyły przeciwności polityczne i psychologiczne i po raz pierwszy w międzynarodowej historii kontroli zbrojeń zdołały utworzyć siły morskie³². Wspólne działania pod egidą BLACKSEAFOR i innych regionalnych organizacji mogą poprawić współpracę, nie tylko w kontekście wojskowym, ale również społecznym.

BLACKSEAFOR ma również aspekt humanitarny. Do jej zadań należą akcje poszukiwawcze i ratunkowe, pomoc humanitarna i ochrona środowiska. Oznacza to, że formacja zapewnia poczucie bezpieczeństwa ludziom i środowisku naturalnemu poprzez kontrolę corocznie wzrastającej liczby statków przewożących ropę naftową przez Morze Czarne. W związku z tym kraje tego regionu mogą podejmować działania w sposób skoordynowany i radzić sobie z problemami dotyczącymi bezpieczeństwa.

Wobec tego można argumentować, że utworzenie BLACKSEAFOR, w uzupełnieniu do dokumentu regionalnego CSBM na Morzu Czarnym jako wspólnej inicjatywy bezpieczeństwa, przyczyniło się do wzmocnienia współpracy i przyjaźni w regionie. Potwierdza gotowość państw regionu do wzajemnej współpracy w wielu dziedzinach. Teraz stanowi jeden z symboli współpracy i partnerstwa w regionie Morza Czarnego. Bez wątplenia inicjatywa BLACKSEAFOR przyczyni się do utrwalenia bezpieczeństwa europejskiego.

Mimo zróżnicowanych interesów narodowych, rozbieżności politycznych i niejednorodnych etapów rozwoju państw uczestniczących w tym przedsięwzięciu, kraje regionu Morza Czarnego z pewnością będą kontynuować poszukiwania wspólnych rozwiązań problemów na drodze dialogu, współpracy gospodarczej i tworzenia warunków sprzyjających stabilności w regionie. Wydaje się, że są świadomi tego, iż wspólnota geograficzna i geostrategiczne położenie wymagają współpracy, a nie konfliktu i konkurencji.

Wysiłki wszystkich instytucji na rzecz wspólnego bezpieczeństwa obejmują główne inicjatywy na poziomie regionalnym. Należy także brać pod uwagę większą rolę europejskich organizacji we wspieraniu pokoju, bezpieczeństwa i stabilności w regionie. Ważne znaczenie pod tym względem mogą mieć działania podejmowane

³² A. Maslov, *Naval Cooperation...*, s. 56.

w ramach OBWE, NATO i UE, które powinny być zainteresowane współpracą i stabilnością w regionie Morza Czarnego.

W obszarze bałtyckim i czarnomorskim istnieje wiele zagrożeń dla bezpieczeństwa, zarówno na poziomie globalnym, jak i lokalnym. Właściwym podmiotem, aby się im przeciwstawić w sektorach politycznym i militarnym, pozostają nadal poszczególne państwa. Budowa zaufania i bezpieczeństwa stanowi proces o znacznej intensywności i dynamice rozwojowej, w którego kształtowaniu główną rolę odgrywają organizacje międzynarodowe i państwa zainteresowane utrzymaniem bezpieczeństwa w obu regionach³³.

Należy kontynuować w układzie bilateralnym i w ramach organizacji regionalnych prace na rzecz dalszego rozwoju i wprowadzania w życie propozycji dotyczących morskich środków budowy zaufania. Środki takie mają duże znaczenie dla regionów Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego, które cechuje względna stabilność. Nie może istnieć odrębne bezpieczeństwo bałtyckie oraz czarnomorskie i podobnie nie może istnieć bezpieczeństwo europejskie bez tych regionów.

Zusammenfassung

Bereich und Wesenart der militärischen Zusammenarbeit im Gebiet des Baltischen und Schwarzen Meeres. Versuch einer Vergleichsanalyse

Die Gebiete des Baltischen und Schwarzen Meeres bilden einen wesentlichen Faktor im europäischen Sicherheitssystem. In Hinsicht auf sein militärisch-ökonomisches Potential bilden diese Gebiete wesentliches Element in der Politik EU, NATO und Russlands. Dieser Aufsatz versucht diese zwei Gebiete und die Prinzipien ihrer Funktionierung durch die Tätigkeit von BALTRON und BLACKSEAFORCE zu vergleichen.

³³ D. Rossa-Kilian, *Wielostronna współpraca...*, s. 349.